

KÖNYVTÁRSTATISZTIKAI ADATOK A NEMZETKÖZI ÉS NEMZETI ADATSZOLGÁLTATÁSI RENDSZEREKBE

Ismertető a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, valamint az OSZK-KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár állományában meglévő anyagok alapján.*

A könyvtárak – különösen a tudományos és szakkönyvtárak – statisztikai elemzése elhanyagoltnak tűnik a két könyvtár állománya alapján vizsgált országok statisztikai adatszolgáltatási rendszerében, szemben az egyes népgazdasági területek különféle alágazatairól készült részletes statisztikai kimutatásokkal.

A könyvtári statisztikák hátrányos helyzetét a könyvtári munka nehezen mérhető és nehezen összehasonlítható jellegében, az egységes terminológia használatát segítő UNESCO állásfoglalás hiányában kereshetjük, de természetesen nemcsak a felsorolt két tényező befolyásával kell számolnunk. Az eddig megjelent UNESCO-ajánlásokat sajnos csak néhány ország statisztikai gyakorlata követte. Az 1950 óta folyamatosan megjelenő ajánlások közül az 1970-es – csak könyvtárstatisztikát közlő – UNESCO kiadványt tekinthetjük az eddig megjelent legjobb forrásnak. Ez a statisztika 85 tagország által beküldött könyvtári adatokról nyújt tájékoztatót, rövid összefoglalások segítségével, a következő fejezeti megoszlások szerint:

1. A könyvtárak osztályozása
 - a) Nemzeti könyvtár
 - b) Egyetemi könyvtárak
 - c) Iskolai könyvtárak
 - d) Szakkönyvtárak
 - e) Nyilvános könyvtárak (közművelődési könyvtárak)
2. Az állomány jellemzői
 - a) Könyvek, brosúrák
 - b) Időszaki kiadványok
 - c) Különgyűjtemények, különleges kezelést igénylő dokumentumok (kéziratok, fotók stb.)

* A hazai könyvtárstatisztikai adatforrásokról LAKATOS András ismertetése a Könyvtári Figyelő 1979/5. számában olvasható (499–507. p.).

3. A könyvtárak állománya és használata

- a) Évi gyarapodás és törlés
- b) Könyvtárközi kölcsönzés
- c) Helybenhasználat
- d) Kölcsönzések száma

4. Pénzügyi mérleg

- b) Bevételek, anyagi támogatás
- c) Kiadások

5. A személyi állomány

- a) Iskolai végzettség szerint
- c) Fő- és részfoglalkozásuk szerint.

Az UNESCO minden évben megjelenő évkönyvének „Könyvtárak” című fejezete a fentivel megegyező rendszerben közli a könyvtárak statisztikai adatait.

Az egyes országok statisztikai adatszolgáltatásának elemzését két szempont szerint végezzük. Egyrészt, hogy melyek azok az országok, amelyek valamilyen rendszerességgel külön könyvtárstatisztikát is megjelentettek az elmúlt húsz évben, másrészt, ha ilyen statisztikájuk nincs, akkor kultúrstatisztikai adatközlésükben foglalkoznak-e a könyvtárakkal vagy sem.

Vizsgálatunk a következő országokra terjedt ki: az Amerikai Egyesült Államok, Bulgária, Csehország, Dánia, Finnország, Franciaország, Jugoszlávia, Kanada, Lengyelország, Norvégia, NDK, NSZK, Olaszország, Svájc, Svédország a Szovjetunió és Törökország.

Először a külön könyvtárstatisztikával rendelkező országok adattárait mutatjuk be, majd azokat az országokat ismertetjük, ahol csak a kultúrstatisztikai adattárban vagy az országos statisztikai évkönyvben található könyvtári vonatkozású adatok.

KÖNYVTÁRSTATISZTIKÁK

Amerikai Egyesült Államok

A KSH Könyvtárában kétféle könyvtárstatisztika található. Az egyik az egyetemek és főiskolák könyvtárait ismerteti (*Library Statistics of College and Universities*. Washington), a másik a közművelődési könyvtárakat állítja reflektorfénybe (*The Bowker Annual of Library and Book Trade Information*. New York).

A fenti két adattárhoz sorolhatjuk a KMK állományában meglévő, a *Library Statistics* sorozatában megjelent közművelődési könyvtári (*Statistics of Public Library Systems*. Washington), valamint az iskolai könyvtári (*Public School Library Statistics*. Washington) statisztikákat. Az egyetemi és főiskolai könyvtárak adatait közlő kiadvány is ennek a sorozatnak a tagja. A hozzáférhető legfrissebb statisztikai adatokat egy szűkebb területet átfogó statisztikai könyvben, az 1979-ben kiadott Texas public library statistic 1978. Austin kiadványban találjuk.

Az USA Oktatási Minisztériuma (Office of Education) 1870-től jelentet meg statisztikai kimutatásokat a könyvtárakról „*Statistics of Public, Society and School*

Libraries” címmel. 1930-tól különült el a közművelődési, az egyetemi, főiskolai és az iskolai könyvtári statisztika. A Library Service Branch készíti a „*Library Statistics*” című kiadványt, melynek füzetei a közművelődési, az iskolai és a felsőoktatási intézmények könyvtárainak adatait tartalmazzák.

A „*Public Library Systems Serving Populations*” c. kiadvány a közművelődési könyvtárak adatairól három részben – három önálló füzetben – közli a könyvtári mutatókat: a) 35 000–49 999, b) 50 000–99 999, c) a 100 000 fölötti lakosság számú területekre vonatkoztatva. A statisztikai füzetek első része részletes demográfiai útmutatást nyújt az egyes területekről (pl. az 1962-ben megjelent statisztikában közlik az 1980-ra várható lakosság, ill. népességszámot, s annak várható könyvtári kihatásait is). Az adatári részben a Bowker Annual adataihoz hasonló rendszerben a következő lényeges adatokat találjuk:

1. A könyvtár neve, címe
2. A terület népességszáma
3. A személyzet létszáma
 - b) ebből a főfoglalkozásúak száma
4. A könyvállomány
 - a) a teljes állományadat
 - b) az évi gyarapodás
5. Forgalmi adatok
 - a) az évi kölcsönzések száma
 - b) ebből a felnőttek kölcsönzése
 - c) a gyermekek által kölcsönzött anyag
6. A személyzet bérezése
7. A könyvtári állomány értéke
8. Költségvetési adatok
9. Egyéb kiadások.

A „*Public School Library Statistics*” valamennyi, 150-nél több beiratkozott hallgatóval rendelkező nyilvános iskola könyvtárának adatait tartalmazza. A KMK könyvtárban meglévő füzet az 1962–63-as tanévre vonatkozóan először a 150, ill. az annál több diákkal rendelkező intézmények könyvtári mutatóit közli, majd az 500 000 vagy annál nagyobb népességű városok iskolarendszerének könyvtári adatait ismerteti.

Az egyetemi és főiskolai könyvtári statisztikáról a KSH-ban 1962-es, a KMK-ban az 1963–64-es tanévet bemutató kiadvány áll rendelkezésre. Ez a füzet a könyvtárak állományát, forgalmát és munkaerőhelyzetét elemzi 25 – előzetesen elküldött – kérdésre érkezett válaszok alapján. Az állomány nagyság adatához a mikrokiadványokat is beleszámítják, bár ez nem egységes, mert néhány egyetemi könyvtárban nem ezt a gyakorlatot követik. Az adatok területi bontásban az USA valamennyi államára megtalálhatók. Az állományadatokat az összes beiratkozóra kivette is közlik. Ráfordítási költségeik közt szerepel a köttetésre felhasznált összeg is, ami más országok statisztikájából hiányzik, illetve nem derül ki egyértelműen, hogy milyen összegeket tekintenek a ráfordítási költség rovatába sorolhatónak. A statisztika második részében a fő és részfoglalkozású könyvtárosok számát és átlagjövedelmét találhatjuk. A statisztika legérdekesebb fejezetéből megtud-

hatjuk a könyvtárvezetők, osztály- vagy csoportvezetők átlagjövedelmét, a tanszéki könyvtárosok számát, legalacsonyabb és legmagasabb bérüket, az összes szakalkalmazott számát és bérét, valamint az egyetemi végzettség megszerzése utáni kezdő fizetéseket. A kötet végén a statisztikai felvétel formanyomtatványait találjuk.

A „*The Bowker Annual of Library and Book Trade Information*” című rendszeresen megjelenő kötetnek két fejezete foglalkozik az USA könyvtári statisztikájával. Szempontjai hasonlóak az egyetemi és főiskolai könyvtárakról készült elemzéshez, azzal a különbséggel, hogy a népesség adataival is kiegészítik. A könyvtárhasználók számát és arányát viszonyítják az összes népességhez, közlik koronkénti megoszlásukat is. A közművelődési könyvtárak állományi, forgalmi és költségvetési adatait a városi népesség arányában súlyozva adják meg, a forgalmi adatokat pedig kiegészítik a referenz szolgáltatások adataival. Az újonnan épített közművelődési könyvtárak költségei, valamint államonkénti, és városonkénti részletezésben a felújított, kibővített közművelődési könyvtárak költség- és kapacitás-ráfordítás adatai is megtalálhatók a kiadványban. A költség- és kapacitásadatok táblájában – elkülönítve – a tudományos és szakkönyvtárak is helyet kapnak. A kiadvány foglalkozik a könyvtárosképzés adataival is. A könyvtáros egyetemi végzettséget szerettek és a könyvtárakban elhelyezkedők száma könyvtártípusok szerinti bontásban, az újonnan betöltött munkahelyek száma, valamint az elérhető legmagasabb bérek, az átlagjövedelmek és a minimálisan megállapított jövedelmek találhatóak ebben a táblában. Államonkénti és könyvtártípusok szerinti prognosztikával zárul a statisztika, melyben a 10 év múlva előreláthatóan szükséges könyvtárosok számát is közlik.

A „*Texas Public Library Statistic 1978*” a texasi állami könyvtár kiadványa a terület közművelődési könyvtáiról. A kiadvány általános információs részében a helyi könyvtárak vezetőiről, az egyesületek címeiről a könyvtárak szervezeti rendszeréről, költségvetéséről, a különböző támogatási rendszerekről olvashatunk és a mellékelt térképen megnézhetjük a texasi könyvtári rendszer felépítését is. A tényleges statisztikai adat a 3. fejezetben kezdődik. Az adatok elsősorban a központi rendszerhez tartozó könyvtárakra vonatkoznak, de kiegészítésként megtalálhatók a rendszerhez nem tartozó könyvtárak jellemzői is. A könyvtári adatok a fentebb ismertetett kiadványokhoz hasonlóan szerepelnek.

Kanada

A „*Public Libraries in Canada*” címmel megjelenő statisztika az 1959 és 1976 közötti időre vonatkozóan tartalmazza tartományonkénti bontásban a közművelődési könyvtárak alapadatait.

A könyvtártípusok (városi, falusi, hálózati) számához hozzárendelik a népességszámot is. A szokásos adatokon kívül (állomány nagyság, évi forgalom stb.) a főfoglalkozású könyvtárosok száma mellett azok nemét is feltüntetik. Ez utóbbi közlése nem szokásos gyakorlat, csak néhány országban jelölik (pl. Törökország). A nagyobb városokban működő közművelődési könyvtárakra (100 000 vagy ennél nagyobb lélekszámú városok esetében) pénzügyi mérleg

is készült. A szolgáltatások díja, a tartományi szubvenciók mértéke, az összes egyéb bevételi források, valamint az állománygyarapítási és munkabérlétségek szerepelnek a táblákon. A kiadvány végén az amerikai gyakorlathoz hasonlóan mellékelték az összeíró ívek mintalapjait.

A KMK szakkönyvtárában megtalálható még az ottawai Statisztikai Hivatal kiadványaként megjelenő „*Survey of Libraries. Academic Libraries*” című, az egyetemi és főiskolai könyvtárak adatait közlő statisztika, valamint a könyvtári vonatkozásokat is tartalmazó oktatásstatisztikai kiadvány, a „*Survey of Adult Education*.” Az ottawai Statisztikai Hivatal az 1957-es oktatási évtől kezdődően adja ki a felnőttképzést is szolgáló intézmények adatait. A KMK-ban meglévő füzet az 1966-ban megjelent, és az 1963–64-es tanévre szorítókozó szemlét és mutatókat közli. A füzet érdekessége, hogy nemcsak a levelező képzés keretében – tehát a kifejezetten szervezett keretek közt tanulókról számol be, hanem az egyéb pl. bölcsészeti, művészeti, tudományos önképzési formákat választó hallgatókról is. A könyvtári területen tanuló felnőttek száma ugyan csak közlésre kerül.

A „*Survey of Libraries. Academic Libraries*.” c. füzet az egyetemi főiskolai statisztikai adattárakhoz hasonló szerkezetet követi, és a 100-nál több beiratkozott hallgatóval rendelkező képzési intézmények könyvtári adatairól ad képet. Rövid összegezés célját szolgáló szemletanulmányt is találunk a kiadványban.

NSZK

A KSH könyvtárában három különböző tartalmú könyvtárstatisztika elemzése vált lehetővé. Az elsőt a Német Könyvtárosok Szövetsége adta ki könyvtári üzemstatisztikaként „*Betriebstatistik der Deutschen Bibliotheken*” címmel. Ez az adattár egyedi kiadvány. A másodikat a Német Könyvtárak Egyesülete jelenteti meg 1961-től kezdődően évenként a községi nyilvános könyvtárakról „*Statistik der kommunalen öffentlichen Bibliotheken der Bundesrepublik*” címen. A harmadik statisztika 1963-óta jelenik meg a Német Könyvtárosok Szövetsége gondozásában az általános közművelődési könyvtárakról „*Schnellstatistik allgemeiner öffentlicher Bibliotheken*” címmel.

Az első kiadvány az egyetemi, a megyei, városi, valamint a szakkönyvtári hálózatra terjed ki. „A” fejezete az állománygyarapítás költségadatait tartalmazza, külön rovatban található a csere adatai. Minden tételt a teljes kiadás összegéhez viszonyítva %-os arányban is kifejeztek. A „B” fejezet az állománygyarapítást részletezi bibliográfiai egységenként, és százalékos formában is. A „C” fejezet a kölcsönzési kérések alapján a forgalom adatait elemzi. Közlik még az évi nyitvatartási napok számát; a teljesített könyvtárközi kérések számát, majd a könyvtárhasználók adatait. Külön rovatban került a kiadvány végére a nem hagyományos dokumentumtípusok kölcsönzésére vonatkozó számsorok bemutatása. Az utolsó fejezet a másolatszolgáltatás adatait tartalmazza, városonként az összes könyvtárra vonatkozóan. Ennek az üzemstatisztikának egyébként valamennyi táblája az NSZK városai szerinti bontásban

szerepel. A „*Statistik der kommunalen öffentlichen Bibliotheken der Bundesrepublik*” című statisztika a községi nyilvános könyvtárakról szóló rendszeres jelentés. Tartományonként, ezen belül pedig körzetenként elemzi az egyes körzetek népességszámát, könyvtárainak számát – külön rovatban a szakkönyvtárak számát. A kiadások táblája a munkabérre fordított összegeket, az állománygyarapításra és a kötetekre felhasznált összegeket tartalmazza, a lakosság átlagában is kivetítve.

A harmadik statisztika tulajdonképpen gyorsjelentés az NSZK közművelődési könyvtáiról. A községi közművelődési könyvtárstatisztikával szemben annyi az eltérés, hogy nem körzetek, hanem városok és községek szerint bontja a könyvtárak adatait.

A fentieket a KMK állományából a következő könyvtárstatisztikákkal egészíthetjük ki: „*Statistik der öffentlichen (kommunalen) Büchereien der Bundesrepublik für des Jahr...*”, amely a közművelődési könyvtárak évenként megjelenő statisztikája; a „*Statistik der Kommunalen Öffentlichen Kinder und Jugendbüchereien in der Bundesrepublik*” című éves füzet az ifjúsági és a gyermekkönyvtárakra vonatkozó adattár. Mindkét kiadvány a hagyományos szerkezeti felépítésű közművelődési könyvtári statisztikák szerint közli az alapadatokat. Különlegesnek számít viszont a Münchenben megjelenő, az egyházi könyvtárak mutatóit közlő statisztika a „*Statistik der Kirchlichen Öffentlichen Büchereien in der Bundesrepublik*” című kiadvány, valamint a Rendburgban megjelenő és a holsteini tartományrész közművelődési könyvtári adatait feltáró munka (*Die Öffentlichen Büchereien in Landesteil Holsten*). Könyv és könyvkereskedelmi adatokat tartalmaz a „*Buch und Buchhandel in Zahlen*” című Frankfurt am Mainban megjelenő kiadvány, mely 1953-tól folyamatosan jár a KMK könyvtárába.

NDK

A Német Demokratikus Köztársaságot négy könyvtárstatisztika segítségével illusztrálhatjuk. Éves megjelenésű a közművelődési könyvtárakról tájékoztató adattár, melyet a Zentralinstitut für Bibliothekswesen ad ki „*Bibliotheksstatistik*” címen. Ennél részletesebb információt nyújt a berlini közművelődési könyvtárakról készült statisztika (*Berlins öffentliche Büchereien. Arbeitsbericht.*). Rostockban jelenik meg a helyi közművelődési könyvtárak működését ismertető kiadvány, szintén *Bibliotheksstatistik* címmel. A Zentralinstitut adja ki azt az átfogó jellegű, a Német Demokratikus Köztársaság könyvtárügyét számokban összefoglaló kiadványt is (*Die entwicklung des Bibliothekswesens in der Deutschen Demokratischen Republik im Jahre...*), amely a bevezető összefoglaló jellegű tanulmány és a jogi szabályozás kérdéseinek ismertetése után az országos feladatkörű, módszertani központként is funkcionáló tudományos könyvtárak, a közművelődési és üzemi könyvtárak adatait ismerteti, beszámol a képzés és továbbképzés helyzetéről, továbbá a Könyvtáros Egyesülettel, a Zenei Könyvtárak Országos Egyesületével (VMB), valamint a nemzeti kapcsolatokkal is foglalkozik. A kitüntetésekről és a publikációkról készült rész, valamint a kiadvány használatát segítő mutatók zárják

a füzetet, amely nemcsak számokkal, hanem rövidebb szöveges összefoglalók segítségével is jellemzi az NDK könyvtárügyét.

Olaszország

Az olasz könyvtárakról egyetlen – a KSH Könyvtárában meglévő – kis terjedelmű 1967-ben megjelent kiadvány elemzése vált lehetségessé. A könyvtárstatisztika a „*Bolletino Mensile di Statistica*” 1967. novemberi számának melléklete volt, *Statistica delle Biblioteche Italiane* címen. A közművelődési, egyetemi és iskolai könyvtárak 1965-ös alapadatait tartalmazza a 10 000 vagy annál több lakossal rendelkező városok szerint. A könyvtárak számát és az összevont állományadatokat közlik, de vannak részletesebb táblák is. Utolsó táblájában a járások településeit kategorizálja lakosságszám szerint, megjelölve azoknak a településeknek a számát, amelyek valamilyen könyvtárral rendelkeznek.

Például: Piemonte járásnak
1165 10 000 vagy ennél kevesebb számú lakosú városa van
ebből: 199-ben működik könyvtár
(tehát) 966-ban nem.

Ez a tábla más országok hasonló adatokkal foglalkozó rovataiban ilyen direkt módon nincs kifejezve.

Törökország

1960 óta az első török könyvtárstatisztika 1972-ben jelent meg „*National Education Statistic. National Public and School Libraries*” címen és figyelemre méltóan sokoldalú elemzést ad a török könyvtárak működéséről. Az adatfeltárás a közművelődési könyvtárakra és az iskolai könyvtárakra vonatkozik. Az összefoglaló tábla általános adatokat tartalmaz 1959-től 1968-ig a könyvtárak számáról, az olvasók számáról és nemenkénti megoszlásáról, a forgalomról és a költségek adatairól. Mindegyik szám adatot tartományonként és országos viszonylatban is kifejezik. Külön tábla elemzi a nemzeti könyvtár helyzetét.

A kiadvány gerincét a közművelődési könyvtárak című fejezet képezi, amely tartományonként vizsgálja a könyvtári ellátottságot, az állományt, a szakcsoportok szerint részletezett kölcsönzési forgalmat, valamint az összes alkalmazott létszámát 1959-től kezdődően. A könyvtárhasználókról szóló fejezetben még azt is feltüntetik, hányan használtak saját könyvet az olvasóteremben, hányan kértek információt a tájékoztató szolgálattól. Részletes kimutatás található a könyvtári személyzet helyzetéről is. Megtalálhatjuk az összes nyilvános könyvtárra vonatkozóan az egyetemi, akadémiai tudományos fokkal rendelkező könyvtárosok számát, az egyetemi végzettségű könyvtárosok

számát, a középfokú könyvtári végzettséggel rendelkező könyvtárosok számát, majd a segédszemélyzet adatait is. Végül az egyes könyvtárak pénzügyi állapotát rögzítő táblákat találjuk a következők szerint: bevételek (anyagi támogatás: állami vagy helyi, ill. egyéb bevételi lehetőségek), kiadások (munkabér, állománygyarapítási költségek, kötésheti kiadások, felszerelési, építkezési kiadások összege).

Hasonló szempontok szerint közlik a gyermekkönyvtárak működését bemutató adatokat is.

A kiadvány sokoldalúsága, ötletgazdagsága miatt elmondhatjuk, hogy a török könyvtárstatisztikusoknak sikerült megközelíteni az ebben a műfajban elképzelhető ideálisat.

Az ismertetett statisztikákon kívül külön könyvtárstatisztikát jelentet meg még *Japán* (Statistics on Libraries in Japan), *Anglia* (Statistic of Public Libraries in Great Britain and Northern Ireland. London), a *lengyel nemzeti könyvtár* (Biblioteki publiczne w liczbach w rok...), *Bulgária* (Statiszticeszki danni za bibliotekite v Bølgarija. Szofija). A felsorolt kiadványok valamennyi könyvtártípusra megadják a legfontosabb működési alapadatokat. A *szlovák* módszertani központ kiadásában megjelenő „Statisticky prehľad vyledkov ludovych kniznic na slovenska za rok...” címűben csak a közművelődési könyvtárak mutatószámait találjuk. Főiskolai könyvtárakra és a könyvtári hálózatra vonatkozó számadatokat találunk a pozsonyi megjelenésű „Vysokoskolské kniznice na slovensku” című statisztikában.

KULTÚRSTATISZTIKÁK

A kultúrstatisztikai adattárak között a franciáké nem foglalkozik a könyvtárügy kérdésével, az uruguayi adatok pedig szűkebb területet fognak át mint az UNESCO évkönyv megfelelő fejezete. Az olasz kultúrstatisztikai évkönyvnek, mely évente jelenik meg „Annuario delle statistiche culturali” címen, két táblája foglalkozik a könyvtárakkal. A második táblája azért érdekes, mert az állományt jellemző számoknál a következő csoportosítást követik:

- a) nem nyomdai úton előállított kiadványok (kéz- és gépiratok stb.)
- b) nyomdatermékek
 - monográfiák
 - periodika
 - broszúrák
 - ősnymtatványok
 - 16. sz.-i kiadványok.

A könyvtárak állományának ilyen fajta felosztása csak az olasz statisztikában található. Igaz ugyan, hogy az ősnymtatványok, ill. a régi nyomtatványok birtoklása nem jellemző a közművelődési könyvtárak többségére. Ilyen típusú régi és ritka nyomtatványok inkább a nemzeti könyvtárban, vagy néhány kiemelten kezelt könyvtárban találhatóak, tehát az erre irányuló adatközlés nem feltétlenül indokolt.

Norvégia

A norvég kultúrstatisztika „*Kulturstatistikk*” kétévenként jelenik meg, és igen szűkszavúan – mindössze 4 oldalon közli a könyvtári adatokat. Az alaptábla a következő könyvtártípusok szerint oszlik fel:

- a) alsófokú iskolák könyvtárai
- b) közművelődési könyvtárak
- c) hálózati/területi könyvtárak
- e) szakkönyvtárak.

Mivel Norvégiában a településszerkezet szétaprózottsága miatt fontos szerepet töltenek be a könyvtári ellátásban a bibliobuszok és hajók, ezek adatait is számba vették. A szakkönyvtárakat tovább bontották a) egyetemi könyvtárak, b) egyéb tudományos intézetek könyvtárai, c) állami hivatalok és intézmények könyvtárai, d) különböző társaságok könyvtárai, továbbá orvosi könyvtárak, katonai könyvtárak, kereskedelmi könyvtárak stb. szerint.

Finnország

A finn kultúrstatisztikai adatgyűjtemény a „*Cultural Statistics 1930–1977*” a közművelődési könyvtári statisztikát adja meg, közel ötven év összegyűlt számadatai alapján. A tudományos és szakkönyvtárakra vonatkozó adataik az évente megjelenő általános statisztikai évkönyvekben találhatóak meg.

A Finn Állami Könyvtárügyi Bizottság 1973-ra vonatkozóan kiadott egy jelentést a könyvtárak helyzetéről „*Government Committee on Libraries for 1973. Committee Report.*” címmel, de ez a kiadvány sem a KSH, sem a KMK könyvtárában nem volt elérhető.

Bárki számára hozzáférhető viszont a KMK Szakkönyvtárában a „*Statisztikai táblázatok Finnország közművelődési könyvtárainról. 1961–1973.*” című különlenyomat. A finn nyelvű adattár, melynek fejléc-szövegét angolra is lefordították a könyvtárban, csak a közművelődési könyvtárakra szorítkozik. Különösen az állami, társadalmi pénzügyi támogatásokról közöl részletesebb adatokat.

A „*Cultural Statistics*” könyvtári része a szokásos alapadatok közlésén túl az olvasásra és a zenehallgatásra vonatkozó tevékenységet vizsgálja részletesebben, ezzel is jelezve a finn közművelődési könyvtárak erős zenei orientáltságát.

Szovjetunió

A „*Narodnoe obrazovanie, nauka i kultura v SZSZSZR*” című hatévenként megjelenő statisztikai adattár színvonalas elemzésben ismerteti Oroszország és az autonóm köztársaságok könyvtári ellátottsági adatait. A könyvtártípusok közt találjuk a nyilvános/közművelődési könyvtárakat, a tudományos és szakkönyvtárakat, valamint a gyermekkönyvtárakat. A közművelődési könyvtárak további bontásakor a kolhoz-könyvtárak, klubkönyvtárak stb. adatai is szerepelnek. Az állományösszetételt tudományágankénti részletezésben is megismerhetjük. A jobb összehasonlítást a viszonyszámok, százalékos kimutatások segítik. A szakkönyvtárak adatait a fenntartók szerinti csoportosításban találhatjuk meg. A gyermekkönyvtárak adatai külön táblán szerepelnek.

Bulgária

A bolgár kultúrstatistika, a „*Kultura*” évenként megjelenő füzetének „*Könyvtárak*” című fejezete összevont alapadatokat közlő táblával kezdődik (könyvtárak száma, állomány nagyság, olvasók száma, forgalmi adatok). Ez az alaptábla ismétlődik könyvtár-típusonként. A könyvtári munkát a következő területek viszonyszámaival mutatják be: a) egy olvasóra jutó átlagos kötetszám, b) egy olvasóra jutó kikölcsönzött kötetszám, c) egy könyvtárra jutó átlagos olvasói létszám, d) egy könyvtárra jutó átlagos kötet-szám. Az utolsó tábla a könyvtári személyzet számával, iskolai végzettség szerinti megoszlásával foglalkozik.

Jugoszlávia

A „*Kultura i umetnost*” című kultúrstatistika 1961-től évente jelenik meg. Külön közli a nemzeti könyvtár; a felsőfokú tanintézeti könyvtárak; a tudományos és szak-könyvtárak; a közművelődési könyvtárak, valamint az iskolai könyvtárak adatait szövetségi köztársaságonként.

A szakkönyvtárak tipizálásánál új fogalom a többi ország könyvtárstatistikájához képest a „központi főhatóságok nem nyilvános könyvtárai”, valamint a népkönyvtárak típusánál „az általános típusú” és „meghatározott gyűjtőkörű” népkönyvtár elnevezés. (Hogy milyen meghatározott gyűjtőkörök léteznek a népkönyvtárak között, az nem derül ki a statisztikából.)

Lengyelország

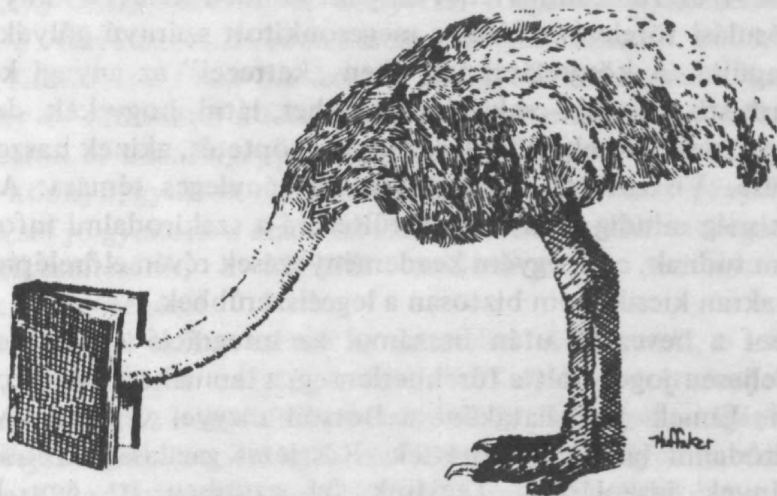
A lengyel statisztikusok kétféle kultúrstatistikai adatközlést rendszeresítettek 1969 óta. Az egyik a „*Kultura*” elnevezésű adattár, a másik pedig a „*Rocznik statystyczny kultury*” című évkönyv. A szakstatisztikák egymást váltogatva, két- vagy háromévenként

jelennek meg. Az adattár és az évkönyv szerkezete nagyjából azonos, bár az adattár részletesebb szempontok szerint vizsgál bizonyos területeket. A 300 oldalas kiadványból 55 oldalt szenteltek a könyvtárügynek. Az adatokat vajdaságonként és az öt legnagyobb lengyel városra bontva hozzák. A tudományos könyvtárak kategóriájába sorolják a nemzeti könyvtárat, a Lengyel Tudományos Akadémia könyvtárát, a felsőfokú tanintézetek könyvtárait, a tudományos kutató intézetek könyvtárait, a központi főhatóságok könyvtárait. A többi könyvtártípust a közművelődési könyvtárak, üzemi könyvtárak, iskolai és gyermekintézetek könyvtárai alkotják.

Az évkönyv viszont szűkebb profilú. Nem foglalkozik például a személyi béalappal, sem a letéti könyvtárakkal, és hiányoznak az üzemi könyvtárak és az egyéb gyermekintézetek könyvtári adatai is.

Végezetül megjegyezzük, hogy az ismertetett statisztikai kiadványok csak a hivatalos adatszolgáltatási szervek kiadványait ölelik fel, egyébbel – például magánkiadók, vagy az egyes könyvtárak népszerű gyorsstatisztikáival – nem foglalkoztunk. A felsorolt országok könyvtárstatisztikai gyakorlata így is annyira eltérő, hogy minden egységesítési törekvés ellenére a legfontosabb alapadatokon kívül nehéz a differenciált összehasonlítás.

BALÁS JUDIT–KOVÁCS KATALIN

A Biblioteksblad (BBL) 1980/4. számának címlapjáról.